له (ڕەخنەگر کێیە)وە بۆ (ڕەخنە چییە)

كاروان عومەر كاكەسوور

تەوەر
ماڵپەڕی ژنەفتن ٢٠٢٠
jineftin.krd

لانی کەم لە ئەدەبی ڕوانگەوە تا ئەمڕۆ، هەر جارێ پرسیار لەبارەی چەمکی ڕەخنەوە دەکرێت، چەند گوتەیەک هەن، خێرا لە دەمی هەندێک نووسەرەوە دەردەچن، کە گەلێجار بەپێی ژمارەیش ڕیزبەند دەکرێن. دەتوانم بڵێم ئەمانەن: نەبوونی هۆشیارییەکی گەورە، هەبوونی هەستی شارچێتی و ناوچەگەری، دابەشبوونی نووسەران بەسەر ئایدیۆلۆجیای جیاوازدا، زاڵبوونی فیکری دۆگماییانەی نووسەر و هی دیکەی لەم بابەتە. گوتنەوەی ئەو گوتانە لە ماوەی پەنجا ساڵی ڕابردوودا پێوەندیی بەو تێگەیشتنەوە هەیە، کە هەر لە سەرەتاوە بە سادەیی سەری هەڵداوە و بەردەوام درێژەی پێ دراوە. بە مانایەکی تر، ئەو پێناسەیەی بۆ چەمکی ڕەخنە کراوە، لە وەسفەوە هاتووە، نەوەک لە قووڵبوونەوەوە. بەوەدا لای ئێمە تا ئەم ساتەیش وەسف شوێنی ڕەخنەی گرتووەتەوە، ئەوە بە ناچاری دەبێت هەردوو چەمکەکە پێکەوە باس بکرێن، بگرە دەڵێم کاتێ چەمکی وەسف بە لاوە دەنێین و وردی ناکەینەوە، دیسان درێژە بە هەمان تێگەیشتن دەدەینەوە. پێشتریش لە بەرهەمەکانمدا کەموزۆر خۆم لە قەرەی ئەو باسە داوە، بەڵام ئێستا پرسیارەکانی ئێوە هەلی ترم بۆ دەڕەخسێنن، تا لە گۆشەی دیکەیشەوە لێی بروانم. گرنگە هەر لە سەرەتایشەوە ئەوە بڵێم، کە ئەوەی وەڵامی پرسیارەکانتان دەداتەوە، نووسەری ئەدەبی گێڕانەوەیە و بە شێوەی ڕاستەوخۆ ڕەخنەی نەکردووەتە بابەتی سەرەکیی خۆی. هەر جارێ وشەی (ڕەخنەگر)یش بە کار دەهێنم، مەبەستم لەو ڕەخنەگرە میللییەیە، بە پێوەری (چاکە و خراپە) کار دەکات و بەپێی ڕوانینی خۆی نووسەران دەخاتە یەکێ لەو دوو خانەیەوە، کە لای من لە (ڕەخنەدۆز) جودایە، بەوەی ئەوەی دواییان هەوڵی لێکدانەوەی تێکست دەدات. لە ڕێی دایەلۆگ لەگەڵ فیکری ڕەخنەیی دەرەوەی خۆیدا بووەتە خاوەنی دیدگەی ڕەخنەیی و ئەو هۆشیارییەی بەردەوام بە دەستی دەهێنێت، لە ڕێگەی خوێندنەوەی تێکستەکانەوە دەیسووتێنێت، بەو مەبەستەی شتی نوێیان لێ بەرهەم بهێنێت. ماوەتەوە بڵێم مەبەستم لە چەمکی وەسف ئەوە نییە، کە لە ئەدەب، بە تایبەتی لە ئەدەبی گێڕانەوە لە پاڵ چەمکی (گێڕانەوە)دا بە کار دێت، بەڵکوو مەبەستم ئەو وەسفەیە، کە سەرچاوەکەی پێوەری (چاکە و خراپە)یە. واتە ئەو ڕەخنەگرە هەموو شتێک بەو پێوەرە دەخوێنێتەوە و وەسفی دەکات، چ کاتێک بەرهەمی ئەدەبی

دەنووسێت و چ کاتێ لەبارەی بەرهەمی ئەدەبییەوە دەدوێت، تەنانەت لە ئەدەبی نوێدا وەسف ئەو هێزەی جارانی نەماوە، بەوەی وەسف نەجووڵانە و جووڵەی گێڕانەوە ڕادەگرێت. بۆ نموونە وەسف لای (ئالان ڕۆب گری) تەواو لە وەسفی (بەلزاک) و (فلۆبێر) جیاوازە.

هەر خودی ئەو دابەشکارییە، واتە ئەوەی کێ خاوەنی هۆشیاریی گەورەیە و کێ لێی بێبەشە؟ کێ شارچێتی دەکات و کێ نایکات؟ کێ دۆگماتیستە و کێ دۆگماتیست نییە؟ پێوەندیی بەو سیستەمی وەسفییەوە هەیە، کە هەمیشە چەمکەکان ئاسان دەکاتەوە و دەیانخاتە ئاستی زمانی میللییەوە، تا ئەنجامێکی ڕوون بە دەست بهێنێت.

لە ئەدەبی ڕوانگەوە تا ئەمڕۆ، (ڕەخنە) کراوەتە هاوواتای (هەڵسەنگاندن). هەڵسەنگاندن بریتییە لە گۆڕینی نووسەر لە سەبجەیکتەوە بۆ ئۆبجەیکت. واتە نووسەر بە هۆی بەرهەمەکەیەوە دەکرێتە بابەتێک بۆ هەڵسەنگاندن. هەموو تواناکانی لێ دەسەنرێنەوە و لەم ساتەوە خاوەنی زمان نییە. ئەوەی بڕیاری لەسەر دەدات، ڕەخنەگرە. ئەو ڕەخنەگرە ڕەوایەتیی خۆی لە هێزە کۆمەڵایەتییەکانی وەک خێڵ، حیزب، دامودەستگەی کەلتووری و شتی هاوشێوەی ئەمانە وەردەگرێت. هەتا پایەی کۆمەڵایەتیی ئەو ڕەخنەگرە بەرزتر بێت، زیاتر مافی ئەوە بە خۆی دەدات، بگرە مافی پێ دەدرێت وەک هەڵسەنگێنەر نەک هەر تێکست، بەڵکوو نووسەریش لە شوێنی تێکستەکەی هەڵبسەنگێنێت. بە مانایەکی دیکە، دادگایی بکات. ئەمە بە دەربڕینی (پیر بۆردیۆ) بووەتە (هەبیتووس) و بەشێکی زۆری نووسەران، لە شاعیر، چیرۆکنووس و ڕۆماننووس وا لایان چەسپیوە، کە ڕەخنە بریتییە لەوەی ئەوان بنووسن و وەک دەفتەری تاقیکردنەوەی قوتابخانە بیاندەنە ڕەخنەگر، تا هەڵیانبسەنگێنێت، ئاخۆ چەندیان پێ دەدات! کاتێ لای ئەو ڕەخنەگرە نمرەی بەرز دەهێنن، خۆیان لێ دەبێتە داهێنەر و پەلاماری هەر نووسەرێکی تر دەدەن، کە هەمان ڕەخنەگر نمرەی نزمی بۆ داناوە.

فیلۆسۆفانی ئێکزێستەنشالیزم شەڕی گەورەیان لە دژی ئەو تێگەیشتنەدا کردووە، کە مرۆڤ بۆ بابەت دەگۆڕێت، چونکە هەر کاتێ دەکرێتە بابەت، ئەوە وەک شت، نەک وەک بوون حیسابی لەگەڵدا دەکرێت. لە ماوەی ئەو پەنجا ساڵەدا کۆمەڵێک ڕێبازی ڕەخنەیی هاتوون و بە شێوازی خۆیان چەمکی ڕەخنەیان لێک داوەتەوە، کەچی ئەو تێگەیشتنەی لەگەڵ بەیانی یانزدەی ئاداری حەفتادا لەلایەن هەندێک ڕەخنەگری سادەوە سەری هەڵداوە، گۆڕانی بەسەردا نەهاتووە، بگرە لە ڕێگەی وەسفەوە تۆختر کراوەتەوە، کە لە میانەی وەڵامەکەمدا لەسەری دەوەستم. ڕێ بە خۆم دەدەم بڵێم بە گشتی جووڵەی ڕەخنەی حەفتاکان و هەشتاکان

لە ڕەخنەی نەوەدەکانەوە بۆ ئەمڕۆ گەورەتر بوو، کە نووسەرانی ئەودەم بە هەموو سادەییی خۆیان نەک دڵی زۆرینەیان ڕازی نەدەکرد، بەڵکوو ئەو زۆرینەیەیان دەتۆراند، پێچەوانەی ڕەخنەی ئەو سی ساڵەی ڕابردوو، کە تا هاتووە زیاتر سیمای کۆمپرۆمایەسانەی بە خۆیەوە گرتووە، بەو مانایەی ڕەخنەگران ویستوویانە بە هەموو ڕێگەیەک سۆزی ئەو زۆرینەیە بە لای خۆیاندا ڕابکێشن، بۆیە خزاونەتە ناو ئەو دوو بوارەی زۆرینەی تێدان، بواری ئایینی فەرمی و سیاسەت. هەرکاتێ مایکرۆفۆنی ئۆپۆزیسۆن هێزی لە دەست داوە، بۆ ناو مێدیای حیزبەکانی دەستەڵات گەڕاونەتەوە. من ئەو ڕەخنەگرەم بە جاگەڵەر چوواندووە، کە جاگەڵەر کەسێکە لە هونەری هەڵدان و گرتنەوەی شتدا شارەزایە. دەتوانێت بە جارێ چەند شتێک هەڵبدات و بیانگرێتەوە. واتە ئەوەی لێرەدا گرنگە هەڵدانی شتە، نەوەک خودی شتەکە، بۆیە گۆڕینی سێوێک بە بەردێک، یان دانانی کەروێشکێک لە شوێنی تۆپێکدا، هیچ لە پرۆسەسی هەڵدانەکە ناگۆڕێت، تەنانەت بایەخی شوێنیش لەوەدایە، چەند جەماوەری تەماشاکەر لە خۆی دەگرێت. لای جاگەڵەر گرنگە لە ڕێی جاگلینگەوە خۆی پێشانی زۆرترین کەس بدات. ڕێک دەکەوێت ڕەخنەگرێک لە ماوەی ساڵێکدا مێدیای چوار پێنج حیزب بگۆڕێت و بەپێی دۆخەکە قسەکانی بکات. هەر لێرەدا پێویستە بزانیت مەبەستم لە ڕەخنە، فیکری ڕەخنەییە. واتە چ ئەوەی لە شێوەی شیعر، چیرۆک، ڕۆمان و هی ترەوە دەردەبڕێت، چ ئەوەی لە شێوەی خوێندنەوەی تێکستەوە دەنووسرێت. دواتر لەسەر ئەوە دەوەستم، کە ڕەخنەی ئەدەبی لە فیکری ڕەخنەییەوە دەست پێ دەکات، بۆیە شاعیر، چیرۆکنووس، ڕۆماننووس و ئەوانەی تریش وەک ڕەخنەدۆز کاری ڕەخنەیی دەکەن.

بەوەدا ڕەخنە بووەتە هاوواتای هەڵسەنگاندن، پرۆسەسی نووسین ئاسان کراوەتەوە، کە هەر یەکێ لەو ڕەخنەگرانە دەتوانێت هەر بابەتێکی بێتە بەر دەم، وەسفی بکات. چاکە، یان خراپ؟ ڕەخنەگر (مەبەستم هەم نووسەری ئەدەبی و هەم هەڵسەنگێنەری تێکستی ئەدەبییە)، بە زیادبوونی ژمارەی بەرهەمەکانی، پایەی کۆمەڵایەتیی بۆ سەرەوە هەڵدەکشێت، کە بە گشتی دامودەستگە چاپەمەنییەکان، چ هی حیزبی و چ هی ناحیزبی بایەخی پتری پێ دەدەن. ژۆرنالیستی حیزبی و ناحیزبی بە گشتی لە کەناڵەکاندا دەکەونە پێداهەڵگوتنی، کە ئەو ڕەواجپێدانە بە (بەڵگەی کۆمەڵایەتی: Social Proof) ناسراوە. واتە فیکری ئەو نووسەرە جەماوەرییە دەبرێتە ئاستی مارکێتینگەوە و خەڵک زیاتر ناچار دەکرێت بەرهەمەکانی بکڕن، بگرە گۆرانیی بەسەردا هەڵبلێن. واتە دەیانەوێت هێزێکی کۆمەڵایەتیی بۆ مسۆگەر بکەن، تا

زیاتر ڕەوایەتی پەیدا بکات و بڵێن جەماوەر گەواهیی داوە ئەو بەرهەمە چاکە. لێرەدا مەرجە فیکری ئەو نووسەرەی ڕەواجی پێ دەدرێت، لە هیی جەماوەرەوە نزیک بێت، بگرە هەر هەمان شت بێت، دەنا ئەو پرۆسەسە سەر ناگرێت. بۆ نموونە ناکرێت ڕۆمانێکی (گوینتەر گراس)، یان یەکێکی (هێرتا میولەر)، یان کتێبێکی تیۆریی (پۆول ریکۆر) بخەیتە ناو ئەو پرۆسەسەوە، چونکە ئاستی زمانیان لە ئاستی زمانی جەماوەردا نییە. پێشتر لە بابەتی زۆرینە و کەمینەوە دواین، کە بووەتە پێوەری داهێنان. پێت دەڵێن ئەگەر ئەو نووسەرەی ئێمە گەلێ گەورە نییە، چۆن ئەو هەموو خەڵکە دەیناسن؟ ئایا هەر ئەو هەموو خەڵکە بۆ نموونە نەک هەر فیلۆسۆفێکی وەک (جۆرج باتای) دەناسن، بەڵکوو ناویشیان بیستووە؟ ئایا ئەوە هەڵەیەکی لۆژیکی نییە، کە بە (جەختکردنەوەی لایەنگرانە: Confirmation Bias) ناسراوە؟ واتە هەڵبژاردنی ئەو نووسەرە گەورەیە لەلایەن جەماوەرەوە، پێوەندیی بەوەوە نییە، کە هاوزمان، هاوشار، هاوخوێن، هاوبیر و هاودەردیانە، بگرە لە ئاستی تێگەیشتنی ئەواندا دەنووسێت؟ ئایا هەر بە ڕاستی ئەوانە بە دوای نووسەری داهێنەردا دەگەڕێن؟ هەر ئەوانە نین سیاسەتمەدارەکانیشیان بە هەمان پێوەر وەک ڕزگارکەر هەڵبژاردووە؟

ئەو تێگەیشتنە باوە وای کردووە بەشێکی زۆری نووسەرانمان وا بزانن، بگرە باوەڕیان وا بێت، ڕەخنە لەو کاتەوە دەست پێ دەکات، کە بەرهەمەکەیان بڵاو دەکەنەوە و دەکەوێتە بەر دەستی ڕەخنەگرەوە. ئێمە پێویستە بەم پرسیارە ڕووبەڕووی ئەو تێگەیشتنە ببینەوە، کە پەنجا مۆمی تەمەنی کوژاندووەتەوە: (ڕەخنە کەی دەست پێ دەکات؟). ئەم پرسیارە لانی کەم پرسیارێکی تر بە دوای خۆیدا دەهێنێت: (ڕەخنە چییە؟)، نەوەک (ڕەخنەگر کێیە؟). ئەو دوو پرسیارە بەسەرماندا دەسەپێنن پشت لەو تێگەیشتنە بکەین، هەتا ئەگەر ئێستا نەتوانین هیچ شتێکی نوێیش بڵێین. لەگەڵ ئەوەیشدا من خۆم هەوڵ دەدەم لەو بارەیەوە هەندێک شت بۆ تۆ هەر دەربڕم. لە بەرهەمەکانی پێشوویشمدا هەوڵی وەڵامدانەوەی، دروستتر بڵێم هەوڵی قووڵکردنەوەی ئەو پرسیارانەم داوە، بە تایبەتی لە کتێبی (گەڕانەوەیەکی کاتی بۆ دایەلۆگێکی بەردەوام)دا، بەڵام وەک گوتم ئەمەیش دەرفەتێکی ترە بۆ قووڵکردنەوەی بۆچوونەکانم.

پێم وایە ڕەخنە لەو کاتەوە دەست پێ دەکات، کە جیاواز بیر دەکەینەوە، نەوەک کاتێ دەنووسین، بەوەی ڕەخنە لەناو زماندایە، نەوەک لە دەرەوەیدا. نووسین کاتێ دەتوانێت جیاوازی لە خۆی بگرێت، کە بیرۆکەی جیاوازی بەر دەکەوێت. (ڕۆلان بارت) لە کتێبی (پلەی سفری نووسین)دا وا پێناسەی ئەو نووسینە دەکات، کە لە کۆت و (پێوەند)ی سەرجەم

بۆچوون و باوەڕە باوەکان ڕزگاری بووە. بە مانایەکی تر، بووەتە تاک. مرۆڤی تاک بە سروشتی خۆی ڕەخنەدۆزە، ئینجا بنووسێت، یان نەنووسێت، چونکە تەنیا لە ڕێگەی ڕەخنەوە تاک دروست دەبێت، بەوەی لەو ڕێگەیەوە خۆی لە فیکری کۆمەڵگە جودا دەکاتەوە. مرۆڤ کاتێ وەک تاک خۆی دادەمەزرێنێت، لە پرۆسەسێکی ڕەخنەییدایە. ئەو تاکە دەبێتە سەرچاوەیەکی، یان جیهانێکی سەربەخۆ بۆ زمان، کە نووسین یەکێکە لە کەناڵەکانی زمان. گرنگیی نووسین لەوەدایە، کە زمان هەیە و شتی بۆ گوتن پێیە. (هایدیگەر) لە کتێبی (سەرچاوەی کاری هونەری)دا دەڵێت (بوون بە هۆی زمانەوە لە ڕێگەی مرۆڤەوە دەدوێت. مرۆڤ بە زمان نادوێت، بەڵکوو ئەوە زمانە دەیدوێنێت). ئەو تاکە زمانی خۆی هەیە بەر لەوەی یەک دێڕی نووسیبێت، بەڵام کاتێ ڕوو لە بواری هونەر، یان ئەدەب، یان لە هەر بوارێکی تر دەکات، وەک ڕەخنەدۆز دێتە ناوی، نەوەک بە پێچەوانەوە. زۆرن ئەوانەی دوای نووسینی کۆمەڵێک کتێبی ڕەخنەیی، هێشتا نەبوونەتە ڕەخنەدۆز. لەبەر ئەوەیشە پرسیاری (ڕەخنە چییە؟)، نەوەک (ڕەخنەگر کێیە؟) وامان لێ دەکات گومان لە هەموو ئەو ڕەخنەگرانەی پەنجا ساڵی ڕابردوو بکەین، بگرە خودی چەمکەکە، واتە چەمکی (ڕەخنەگر) بخەینە ژێر گومانی گەورەوە. هەروەها بۆ چەمکی (ڕەخنە) بگەڕێینەوە و بە شێوەی جیاواز لە پێشوو لێکی بدەینەوە. تا ئێستا (ڕەخنەگر) لە ناوەندە کۆمەڵایەتییەکاندا دروست بووە و بەو گوتانەی چ بە شێوەی زارەکی و چ بە نووسین دەربڕیون، گوتراوە (ڕەخنە). واتە ئەو (ڕەخنەگر)ە بە پاڵپشتی دامودەستگە کۆمەڵایەتییەکانی وەک خێڵ، حیزب، ئەنجوومەنی پیاوماقووڵانی شار و هی دیکە بووەتە ناوێک و گوتەکانی وەک (ڕەخنە) وەرگیراون، بەڵام کاتێ ئاراستەکە پێچەوانەوە دەکەینەوە و ئەمجارە لە (ڕەخنە)وە هەنگاو دەنێین، ئەوە دەبینین زمانی مرۆڤی تاکە و ئەوەی پێوەی خەریکە، (ڕەخنەدۆز)ە، کە نەک هەر پشتیوانیی هێزە کۆمەڵایەتییەکان بە دەست ناهێنێت، بەڵکوو دەکەوێتە بەر شاڵاویشیان، بەوەی ئاڕاستەیە بۆ تێکەیشتنی ئەوان، تا پایەکانیان تێک بشکێنێت و کەناڵی دیکەی جیاواز لەو تێکشکاندنەدا بکاتەوە. دواتر لەسەر ئەوە دەوەستین، کە ڕەخنە دەنگی (تاک)ە بۆ ڕووبەڕووبوونەی (کۆ)، پێچەوانەی (ڕەخنەگر)، کە مەبەست (ڕەخنەگری میللییە) دەنگی (کۆ)یە بۆ ڕووبەڕووبوونەوە و سەرکوتکردنی ئارەزووی (تاک). (ڕەخنەگر) هەمیشە زۆرینە پەسەندی کردووە. نووسەرە دیارەکانمان ڕەخنەگری ناسراون و ژمارەیەکی زۆر خوێنەریان هەن، کتێبەکانیان بەر لەوەی چاپ بکرێن، دەبنە مایەی خۆشحاڵیی بۆ زۆرینە، لە کاتێکدا (ڕەخنەدۆز) هەتا ئەگەر بیشناسرێت، خاوەنی خوێنەری

کەمە. (مێشێل فۆکۆ) و (ژیل دولووز: Gilles Deleuze) لەناو فرەنسادا هێندەی نووسەرێکی سادەنووس خوێنەریان نەبووە. خوێنەری ئێمە بە گشتی (پاولۆ کۆیلۆ)ی ناسیوە، بەڵام ئایا شتێکی ئەوتۆ لەبارەی (ئومبێرتۆ ئیکۆ)وە دەزانێت؟ لە کاتێکدا هەم ڕۆماننووسێکی داهێنەر و هەم ڕەخنەدۆزێکی قووڵیشە. ئێستا ئەم پرسیارە خۆی دەسەپێنێت: ئایا ڕەخنەگرمان دەوێت، یان ڕەخنە؟ ئێمە فۆکەسمان لەسەر ڕەخنەیە، کە گوترا ڕەخنە دەنگی تاکە. ئەو تاکە وەک ڕەخنەدۆز هاتووەتە ناو بواری نووسینەوە، چونکە تینووی دەربڕینی خۆیەتی، نەوەک بیەوێت لاسایی بەرهەمی ئەوانەی تر بکاتەوە. تاک هەر بە سروشتی خۆی لاساییکەرەوە نییە، چونکە ئازارەکانی خۆی دەردەبڕێت، نەوەک هی ئەوانەی تر. بە دەربڕینی (نیتشە) دروستبوونی ئەو تاکە پێوەندیی بەوەوە هەیە، کە وەک چۆن منداڵ خۆی لە شیری دایک دەبڕێتەوە، ئاوا خۆی لە شیری مژدەدەرەکان بڕیوەتەوە و متمانەی بە هیچ هێزێکی دەرەوەی نییە. هیچ دامودەستگەیەکی کۆمەڵایەتی لە چەشنی خێزان، قوتابخانە، حیزب، پەرستگە و هی تر هەڵیناسوورێنن. دەگەینە ئەوەی بڵێین ڕەخنە ئەو ڕەگەزەیە، کە جوداکردنەوەی لە تاک مەحاڵە، بەوەی ئەو تاکە هەمیشە لە دڵەڕاوکێدایە، کە وەک (سۆرێن کیەرکەگۆرد)ی فیلۆسۆف ئەو دڵەڕاوکێیە بە جەوهەری ئازادیی تاک دەزانێت. بۆچی دڵەڕاوکێی هەیە؟ چونکە لە بەردەم هەڵبژاردەکاندا حەپەساوە. بۆچی حەپەساوە؟ چونکە توانای هەڵبژاردنی هەیە. دڵەڕاوکێ ئەوی خستووەتە بەردەم ئەوەی چی هەڵبژێرێت. هەر بۆیە (کیەرکەگۆرد) پێی وایە مرۆڤی تاک خۆیی هەڵبژاردووە. ئەو مرۆڤەی لە ڕووی بیرکردنەوەوە خۆی لە کۆمەڵ جودا نەکردووەتەوە، لە پرۆسەسی هەڵبژاردن، واتە لەوەی چی هەڵبژێرێت و چی نا، دوورە، مادام پێشتر بۆی هەڵبژێردراوە. ڕەخنەگر (بێگومان ڕەخنەگری میللیم مەبەستە) لە ڕێگەی وەسفەوە بەرگری لەو بەهایانە دەکات، کە بۆی ماونەتەوە. مرۆڤی پابەندی کۆمەڵ دەستی بە حەقیقەتی چەسپاوەوە گرتووە، لە کاتێکدا مرۆڤی تاک بە دوای حەقیقەتی تردا دەگەڕێت. لانی کەم لە (نیتشە)وە، کە پێی وایە حەقیقەت وەستاو نییە، بەڵکوو بەردەوام پێویستمان بە حەقیقەتی تر هەیە، گەڕان بە دوای حەقیقەتی نوێ بووەتە ڕەگەزێکی گرنگ و خۆی خزاندووەتە ناو دنیای فیکری فەلسەفییەوە، بە ڕادەیەک ئەمە بووەتە جەوهەری فەلسەفەکانی پۆستمۆدێنیزم، کە ڕەخنەدۆزان بە پلەی یەکەم ڕەخنەیان لە سێنترالیزم گرت، بەوەی هەموو ئەو شتانەی بە لاوە ناوە، گوایە لەگەڵ حەقیقەتی زانست و ڕۆشنگەریدا ناگونجێن. (نیتشە) بە تایبەت لە کتێبی (لە پشت چاکە و خراپەدا)دا حەقیقەت بە بت

دەچووێنێت، کە دەبێت بە کوتەک لێی بدرێت. پێی وایە ژیان لە پێش حەقیقەتەوەیە، بۆیە پێویستە ژیان فەرمانڕەوای حەقیقەت بێت، بڕیاری هەموو کردار و فیکرێک بدات، نەوەک بە پێچەوانەوە. بنەمای حەقیقەت بۆشە، بەوەی تا ئەو کاتە درێژەی دەبێت، کە سوود بە ژیان دەگەیەنێت. کاتێ حەقیقەت بە ژیانەوە پێوەست دەکەین، ئەوە ئەو حەقیقەتە لە پێناوی خۆیدا حەقیقەتە، نەوەک لە پێناوی شتی تردا، کە سوود خۆی دەخزێنێتە ناویەوە. بەم شێوەیە هەر شتێک، چ مەتێریالی و چ مۆرالی، بکەوێتە بەر چاو و بە زمان بگوترێت، دەبێتە حەقیقەت، بەڵام حەقیقەتی تەواو نا. کاتێ چاو کۆمەڵێک بەرد دەبینێت، زمان دەڵێت ئەو هەموو بەردە جوانە! ئایا بەردەکان هەموویان یەک قەبارە، یەک کێش، یەک ڕەنگ و یەک پێکهاتەیان هەیە؟ ئەو بیرۆکانە چەند وردن! ئایا هەموو بیرۆکەکان وەک یەک وان؟ ئایا هەر لەبارەی بەردەکان و بیرۆکەکانەوە پێویستمان بە بینینی تر و گوتنی تریش نییە؟ ئایا ئەو وەسفانە دروستن؟ ئەرێ کاتێ (پرسیار) شوێنی ئەو (وەسف)انە دەگرێتەوە، چی ڕوو دەدات؟ حەقیقەتی دوو گوتەکە وەک خۆیان دەمێننەوە؟ ئەو تێگەیشتنە لە ئەدەب و ڕەخنەی ئەدەبیدا ڕەنگی داوەتەوە، کە خاڵی هاوبەشی ڕێبازە ڕەخنەییەکان دۆزینەوەی حەقیقەتی تری مرۆڤ و شتەکانیشە. لێرەوە فرەشێواز، فرەدەنگ، فرەڕەهەند، فرەلۆژیک شوێنی تاکشێواز، تاکدەنگ، تاکڕەهەند، تاکلۆژیکیان گرتەوە. (ژیل دولووز) وەک یەکێ لە ڕەخنەدۆزانی مۆدێرنیزم لە کتێبی (جیاوازی و دووبارە: Difference and Repetition)دا دەنووسێت ئەمرۆ مەحاڵە بتوانین کتێبێکی فەلسەفی بەو شێوەیە بنووسین، کە کتێبی فەلسەفیی پێشووی پێ دەنووسرا، بۆیە هەوڵ دەدات فەلسەفەیەک دابمەزرێنێت، دوور لە کۆت و پێوەندی دەستەڵاتی ئۆفیشەڵ. (مارکیز) لە ڕۆمانی (پاییزی پەیتریارک)دا دەڵێت (هەر حەقیقەتێک حەقیقەتێکی تر دەشارێتەوە). لە دنیای فرەڕەنگدا هیچ حەقیقەتێک نە تەواوە و نە دەشتوانێت خۆی بگرێت. پرسیار ئەوەیە شێوازی نوێ، یان شێوازی تر لە کوێوە دێن؟ دیسان بۆ ڕەخنە دەگەڕێینەوە، کە زمانی تاکە، نەوەک هیی کۆ. دیسان پێ لەسەر ئەوە دادەگرینەوە، کە هیچ حەقیقەتێک ناتوانێت بمێنێتەوە، تا فۆرمی کۆتایی وەربگرێت. هەر شێوازێک بەرهەمی قووڵبوونەوەیە لە پرسیاردا. کەواتە هێشتا لە دڵەڕاوکێ دوور نەکەوتووینەتەوە، کە وەک گوترا جەوهەری ئازادیی تاکە. تەنیا تاک مێژوو و زمانی هەن، بۆیە هەر ئەویش خاوەنی بەرهەمی جیاوازە، کە لێرەدا شێواز لە دایک دەبێت. ڕەخنەگر ناوەناوە دەنووسێت فلان توانیویەتی شێوازێکی نوێ بهێنێت، بەڵام پێمان ناڵێت ئەو شێوازە نوێیە لە

کوێوە هات، لە کاتێکدا ئەو نووسەرەی، گوایە شێوازی نوێی هێناوە، هەمان بیرکردنەوە و زمانی ئەوانەی تری هەن. لە گوتار و گفتوگۆکانیدا هەمان ئەو گوتانە دەڵێتەوە، کە لەم پەنجا ساڵەی ڕابردوودا بەردەوام گوتراون. خەمی یەکەمی ئەوەیە بەرهەمەکانی بگەنە جەماوەر و زۆرترین کەس بیانخوێننەوە، بگرە نەیانخوێننەوە، بەڵکوو بگەنە ماڵەکانیان. دەستی بەو حەقیقەتەوە گرتووە و لە دژی هەر دەنگێکی دیکەدا دەوەستێتەوە، کە دەیەوێت تێکی بشکێنێت. ئەو ڕەخنەگرە لە ژیان و حەقیقەت، دووەمیانی هەڵبژاردووە و پەلاماری هەر جوانییەک دەدات، کە یەکەمیان لە خۆی دەگرێت. شتێکی سەیر نییە ئەو ڕەخنەگرە نەبێتە خاوەنی مێتۆدێکی سەربەخۆ و تۆکمە، تا تێکستی پێ بخوێنێتەوە و ڕاڤەی بکات، بەڵکوو هەر جارێ شتێک دەڵێت، لەوەی پێشووی جودایە، تەنیا لەوەدا وەک یەک وان، کە وەسفن و چەند بڵێی سادەن. لە هەشتاکاندا لەبارەی ڕەخنەی خۆمانەوە دەمانگوت ڕەخنەگر لە چەرچی دەچێت. کاتێ شتێک لە کەسێک دەکڕێت، دەیشکێنێت، بەڵام کاتێ بە کەسێکی تری دەفرۆشێتەوە، پێیدا هەڵدەدات. ئەگەر ئەمڕۆ جووتێ پێڵاوی وەرزش بفرۆشێتەوە، باسی سوودی ڕۆیشتن دەکات. سبەی کاتێ کورسی دەفرۆشێت، سوودەکانی دانیشتن و زیانەکانی ڕۆیشتن دەژمێرێت، بە مەرجێ ئەودەمەی جووتە پێڵاوەکەی کڕیوەتەوە، بە دانیشتنیدا هەڵداوە و ساتێ کورسییەکەی لە ژێر دەستی کڕیار دەرهێناوە، باسی چاکیی ڕۆیشتنی کردووە. وەسف لەو ڕەخنەگرە بستێنیتەوە، شتێکی وای بۆ گوتن پێ نامێنێت.

لە ئەدەبی ڕوانگەوە تا ئەمڕۆ، چەمکی (ڕاستگۆیی) بە چەمکی (حەقیقەت)ەوە گرێ دراوە. هەر جارێ ڕەخنەگر شتێکی نەبووە بۆ گوتن، خێرا پەلاماری ئەو گوتە بەستەزمانەی داوە: (ئەدەب دەبێت ڕاستگۆ بێت). لە نووسینی ساڵی حەفتاوە تا نووسینی ساڵی (2016) ئەو ڕستەیەم دەقاودەق خوێندووەتەوە. هەمان شتە، کاتێ قوتابی ناچار دەکرێت دارشتن بۆ مامۆستا بنووسێت، کۆمەڵێک گوتەی سواوی وەک (هەموو لە پێناوی نیشتماندا گیانمان فیدا دەکەین)، (ئەگەر گوڵ نییت، دڕکیش مەبە!)، (داری ئازادی بە خوێن ئاو دەدرێت) و هی دیکە بە دوای یەکدا ڕیز دەکات، تا ژمارەی وشەکان بگاتە ئەو ئاستەی، مامۆستا دەیەوێت. لانی کەم من جارێک لە ساڵی (2017)دا داوام لە نووسەرێک کردووە لەبارەی ئەو گوتەیەوە چەند دێرێکم بۆ بنووسێت، بەڵام نەیتوانیوە، ئەگەرچی خۆم پێشەکی لەو بارەیەوە بۆچوونم دەربڕیوە. ناتوانێت، چونکوو کۆنسێپتەکە خۆی هەر لەو ڕستە سادەیە پێک هاتووە، کە بەردەوام گوتراوەتەوە و گوتراوەتەوە. وەسفێکە، لە فۆلکلۆر وەرگیراوە و لانی کەم

پەنجا ساڵە نووسراوەتەوە، بەڵام وەک خۆی ماوەتەوە. دارەبازەیە و لە مزگەوت دانراوە. لە کاتی ناشتنی مردوودا، دەیهێنن و دوایی بۆ شوێنی خۆیی دەگەڕێننەوە، چونکە کەسانی تریش پێویستیان پێی دەبێت. دووبارەی دەکەمەوە و دەڵێم بۆ ئەوەی بە چەمکی ڕەخنەدا بچینەوە، هاوکات بەسەرماندا دەسەپێت چاو بە چەمکی (حەقیقەت)دا بخشێنینەوە. (فۆکۆ) لە (سیستەمی چەمک)دا پێی وایە چەمکەکان بە دەستەڵاتەوە پێوەستن، بگرە هەر خۆیان دەستەڵاتن، بۆیە بەرهەمهێنانی هەر چەمکێک ملکەچی یاساکانی چاودێری، هەڵبژاردن (Selection) و ڕێکخستنە. کەواتە پێوەستە بە سەرچاوەکانی ئایین، سیاسەت، کەلتوور، دابونەریت و شتی لەم بابەتەوە. بەم شێوەیە هەر چەمکێک دەیەوێت ببێتە حەقیقەت و بمێنێتەوە. (فۆکۆ) هەر لەو نووسراوەدا دەڵێت چاک دەزانین بۆمان نییە هەموو شتێک بڵێین و لەبارەی هەر بابەتێکەوە و لە هەر بۆنەیەکدا قسەی خۆمان بکەین، بەوەی بابەتەکان پیرۆزن. واتە دەبێت گوێ بدرێتە ئەوەی، ئاخۆ ڕیچوەڵێ بۆ ساز کراوە. هەروەها مافی گوتن لە بەر چاو گیراوە، کە بەم شێوەیە قسەکەر مافێکی تایبەتی گوتنی هەیە. هەموو بۆیان نییە ببنە خاوەنی ئەو مافە. لەمەوە گوتن قەدەغە دەکرێت، بەوەی دەچێتە ناو سیستەمەوە و دەستەڵات بە هەموو جۆرەکانیەوە دەستی بەسەردا دەگرێت. بۆ نموونە بۆمان نییە لەبارەی سێکسواڵیتییەوە قسە بکەین. ڕێگەمان نادرێت لەبارەی سیاسەتەوە بدوێین. پێ لەسەر ئەوە دادەگرێت، کاتێ خۆمان لەناو چەمکێکی دیاریکراودا قەتیس دەکەین، ئەو میراتە دابەشکراوەمان لە بەردەمدا قوت دەبێتەوە، کە لەنێوان ڕاستگۆیی و درۆدایە. لە ڕوواڵەتدا وا خۆی دەنوێنێت نە ستەمگەرانەیە و نە بە شێوەی یاساییشە، بەڵام کاتێ لەبارەی ویستی حەقیقەتەوە دەپرسین، یان بە مانایەکی تر، کاتێ لە ڕێگەی چەمکی خۆمانەوە دەپرسین نموونەی ئەو میراتە شاراوەیەی ڕاستگۆیی و درۆ لە شێوە گشتییەکەیدا چییە، ئەودەم دەکەوینە بەردەم سیستەمی بەلاوەنان. مەبەستی (فۆکۆ) ئەوەیە چەمکی ڕاستگۆیی و درۆ بەو کەلتوورەوە پێوەست کراون، کە هەر لە بنەڕەتەوە ئەو دووانەی لێک جودا کردوونەتەوە، بێ ئەوەی بیەوێت، یان ڕێ بدات قسەی تریان لێوە بکرێت. ئینجا بە وردی باس لەوە دەکات بۆ نموونە لای یۆنانییەکان ڕاستگۆیی چۆن بۆ حەقیقەت گۆڕاوە. ئەو نووسەرەی ئێمە، ئەو ڕەخنەگرە لە حەفتاوە تا ئەمڕۆ دەڵێت نووسین دەبێت ڕاستگۆ بێت. ئایا ئەگەر نووسین بیەوێت ڕاستگۆ بێت، تەنیا ئەو شتانە ناگوێزێتەوە، کە هەن؟ ئایا مانای وا نییە ئەرکی نووسەر لەناو وەسفدا قەتیس دەکرێت؟ ئەوە جەختکردنەوە نییە لەسەر حەقیقەتی ڕەهای ئەو

شتانە؟ کاتێ دەرەبەگێک دەڵێت (پێویستە و کارێکی باشە زەوی بکێڵرێت)، ئەوە ڕاستگۆییە و زۆر پێویستە زەوی بکێڵرێت. کارێکی چاکیشە، بەڵام بێگومان ئەو دەرەبەگە دەیەوێت زەوی بۆ خۆی بکێڵرێت و بەو شێوەیەش بکێڵرێت، کە ئەو دەیەوێت. لێرەدایە وەک (فۆکۆ) دەڵێت و پێشتریش (نیتشە) گوتوویەتی نابێت بەو حەقیقەتە ڕازی ببین. ئەگەر (نیتشە) پێی وایە پێویستە بەردەوام حەقیقەتی نوێ بەرهەم بهێنین، ئەوە (فۆکۆ) پێ لەسەر بەرهەمهێنانی بەردەوامی چەمک دادەگرێت. بە هەمان شێوە (دولووز) لە کتێبی (فەلسەفە چییە؟)دا وا پێناسەی فەلسەفە دەکات، کە بریتییە لە بەرهەمهێنانی چەمکی تازە، بەو مانایەی فەلسەفە هونەری داهێنانی چەمکی نوێیە. مامۆستا کاتێ داوا لە قوتابییەکانی دەکات دارشتن لەبارەی (دڵسۆزی)یەوە بنووسن، ئەوە مەبەستیەتی دەوڵەت، حیزب، ئایین، دابونەریت و هیی دیکە لە بەر چاو بگیرێن. واتە دڵسۆزیی خۆیان بۆ ئەوانە دووپات بکەنەوە. ئەو نووسەرەی ئێمە، ئەو ڕەخنەگرە دەیەوێت بڵێت پێویستە ئەدەب وەک ئەوەی خۆی دەیەوێت، ڕاستگۆ بێت. واتە خۆی لە ڕێگەی زمانەوە چەمکی (ڕاستگۆیی)ی فرێ داوە و کردوویەتیە حەقیقەت. بە مانایەکی تر، بووەتە دەستەڵات. ئەو نووسەرەی وەک ئەو نانووسێت، ناڕاستگۆیە و بە لاوە دەنرێت. ڕەخنەدۆز، کە ڕەخنەگر نییە و جودایە بە گژ ئەو حەقیقەتەدا دەچێتەوە. واتە لە هەمان کۆنتێکستدا، نەوەک هەر لە بنەڕەتەوە دژی ڕاستگۆییە. ئینجا پەنا بۆ پرسیار دەبات، تا هەمان حەقیقەت بەرهەم نەهێنێتەوە. کاتێ دەپرسیت چۆن دەبێت ئەدەب ڕاستگۆ بێت، بەوە تۆمەتبار دەکرێیت، گوایە دەتەوێت ئەدەب درۆ، نەوەک ڕاستی لە خۆی بگرێت، لە کاتێکدا شتەکە پێوەندیی بە ڕاستی و درۆوە نییە، بەڵکوو پرسیار، پێچەوانەی وەسف ڕێ نادات هیچ چەمکێک وەک حەقیقەتی ئەزەلی خۆی دەربخات و ئەدەبیش تەنیا بە لۆژیکی ناوەوەی، نەک هیی دەرەوەی، دەخوێنرێتەوە. ئەدەب نە درۆزنە و نە ڕاستگۆیشە، بەڵکوو ئەدەبە. ئەدەب خۆیەتی و هیچ بوونێکی تر نییە. ئەدەب ئەو ڕووبەرە سیحرییەیە، کە هەر شتێکی بخرێتە سەر، ماناکەی لێ دەستێنێت و بێژمار مانای تری دەداتێ. لەوێدا نە درۆ دەناسیتەوە و نە ڕاستییش. ئەدەب شتی دەخرێتە سەر، بەڵام ناخرێتە سەر شت، چونکە دنیایەکی دامەزراوی تەواو و بێسنوورە. وەک پێشتر گوترا تێکست زەوییە. دیارە مەبەستم لەو ئەدەبە نییە، کە لەسەر داخوازیی جەماوەر نووسراوە. لەو ئەدەبەدا دەتوانیت ئاسان شتەکان بناسیتەوە، مادام بە پرۆسەسی گۆڕاندا تێ ناپەڕن.

مێژووی فەلسەفە مێژووی ڕەخنەیە، چونکە پرسیار هەر لە سەرەتاوە بزووێنەری فەلسەفە بووە، لە کاتێکدا وەسف بەلاوەنانی خودی پرسیارە. بە مانایەکی تر، ڕەخنە لەگەڵ فەلسەفەدا سەری هەڵداوە. هەر لە ڕێی ڕەخنەوە ئاڕاستە فیکرییە جیاوازەکان دروست بوون. (پلاتۆن) لە ڕێگەی ڕەخنەوە پێوەندیی لەنێوان فەلسەفە و هونەردا دۆزییەوە. (ئەریستۆ) لە ڕێگەی ڕەخنەوە (پلاتۆن) تێ دەپەڕێنێت. ڕەخنەدۆزان بەرهەمەکانی (ئەریستۆ) بە قۆناغی دامەزراندنی ڕەخنە دادەنێن، کە لە کۆمەڵێک چەمکی وەک هونەری شیعر، ڕێتۆریک، مێتافۆر و هی دیکەی کۆڵیوەتەوە. (دێکارت) لە سەدەی حەڤدەدا ڕەخنە لە میراتی (ئەریستۆ) و تێکڕای ڕێبازە فەلسەفییەکانی پێشوو دەگرێت، تا مێتۆدێکی دیکەی جیاواز لەسەر گومان دادەمەزرێنێت و هەموو شتێک لە خەونەوە بۆ هەست، لە یادەوەرییەوە بۆ خەیاڵ، بگرە سەرتاپێی جیهانی دەرەوە دەخاتە ناو ئەو گومانەوە. لە سەدەی هەژدەدا (کانت) بە شێوەیەک بایەخ بە ڕەخنە دەدات، دەگاتە ئەوەی سەردەمەکەی بە سەردەمی ڕەخنە بناسرێتەوە و کتێبە گرنگەکەی ناو بنێت (ڕەخنە لە عەقڵی پەتی)، لە کاتێکدا ئەو ڕەخنەیە بۆ ناوەوە ئاڕاستەیە، بەو مانایەی ڕووبەڕووی خودی عەقڵی فەلسەفی دەبێتەوە. (هیگڵ) شێوازێکی تری ڕەخنە دەهێنێت و بە گژ میراتی (کانت)دا دەچێتەوە، بەڵام لەگەڵ (نیتشە)دا ڕەخنە دەچێتە ئاستێکی تری تەواو جیاوازەوە. سەدەی نۆزدەم، کە بە (هیگڵ) دەست پێ دەکات، سەدەی ڕەخنەیە. بە خۆڕایی نییە (فۆکۆ) لەو پێشەکییەی لە ژێر ناونیشانی (نیتشە، فرۆید و مارکس)دا بۆ کتێبی (فەلسەفە لە سەردەمی تراجیدیای گریکیدا)ی (نیتشە)ی نووسیوە، ئەو سێ ڕەخنەدۆزەی کردووەتە ناونیشان، کە هەتا ئەمڕۆیش بە هێزەوە لەناو فیکری ڕەخنەییدا ئامادەن. قوتابخانەی فرانکفۆرت وەک قوتابخانەیەکی ڕەخنەیی لە کۆتاییی دەیەکانی سەدەی بیستەم دادەمەزرێت. (تیۆریی ڕەخنەیی) دەبێتە هاوواتای ئەو قوتابخانەیە، کە لە سەرەتاوە بۆ ئەوە هاتووە ڕەخنە لە میراتی (کانت)، ئایدیالیزمی (هیگڵ)، دیالەکتیکی (مارکس) بگرێت، بەو ئامانجەی تیۆرییەکی کۆمەڵایەتیی فرەسەرچاوە لە خۆیدا بەرجەستە بکات، کە لەم ڕووەوە قوتابییانی ئەو قوتابخانەیە پەنایان بۆ مارکسیزم، تیۆریی دەروونشیکاری و لێکۆڵینەوەی ئیمپریکەڵ بردووە. (هۆرکایمەر)، وەک قوتابییەکی ئەم قوتابخانەیە بەر لە شەڕی دووەمی گێتی کتێبی (تیۆریی ترادیشناڵ و تیۆریی ڕەخنەیی) دەنووسێت، کە دەیەوێت دوو جۆر ڕەخنە لە یەک جودا بکاتەوە: ئەو ڕەخنەیەی بە مێتۆدی پۆزیتیڤیزمەوە پێوەستە، لە ژێر کاریگەریی مێتۆدی زانستیی سروشتیدایە، لە کاتێکدا تیۆریی ڕەخنەیی پێ لەسەر ڕەخنە دادەگرێت، بە

مەبەستی ڕزگارکردنی لە کۆت و پێوەندەکان. لەبەر ئەوەیە فۆکەس لەسەر مارکسیزم و فرۆیدیزم دەکات، تا بە شێوەی تر بیانخوێنێتەوە و لە ژێر دەستەڵاتی ئایدیۆلۆجیایان ڕزگار بکات.

کاتێ ئەم چەند نموونەیە بە شێوەی کرۆنۆلۆجی دەهێنمەوە، مەبەستم نییە باس لە مێژووی گەشەکردنی ڕەخنە بکەم، لە کاتێکدا خودی مێژووەکە لەوە قووڵتر و هەمەلایەنەترە، کە هەر بۆ نموونە لەناو جیهانی ئیسلامیدا مێژوویەکی تری ڕەخنەمان هەیە، بە ڕادەیەک کۆمەڵێک ڕەخنەدۆز بە هۆی ڕەخنەوە گیانیان لە دەست داوە و کتێبەکانیان سووتێنراون. بۆ نموونە بەرهەمە ڕەخنەییەکانی (ئیبن خەلدوون) لە بواری مێژوو و سۆسیۆلۆجیادا تا ئەمڕۆیش هێزی خۆیان پاراستووە. ئەوەی مەبەستمە لەم شوێنەوە پێی بگەم، ئەوەیە، ئایا ئێمە ڕەخنەمان هەیە؟ پێم وایە ئەو پرسیارە ئەگەر بە ڕوواڵەت ئاسان بێتە بەر چاو، ئەوە لە جەوهەردا پرۆبلەماتیکەڵ و ئاڵۆزە، بەوەی دەبێت بپرسم ئایا تەنیا ئەوانە بە ڕەخنەی من دادەنرێن، کە بە زمانەکەم دەنووسرێن؟ ئایا بەرهەمەکانی (بارت) بۆ نموونە هی منیش نین؟ ئایا ئەوانەی (عەلی حەرب) پێوەندییان بە منەوە نییە؟ هەتا ئەگەر مەبەست لەو تێکستە ڕەخنەییانە بن، کە بە کوردی دەنووسرێن، دیسان وەڵامدانەوەی سەختە، بەوەی ناکرێت بە شێوەی ڕەها بڵێم ڕەخنەمان نییە، وەک چۆن ناتوانم بە شێوەی ڕەها بڵێم هەمانە. لەگەڵ ئەوەیشدا ڕێ بە خۆم دەدەم بڵێم ئەگەر هەندێک هەوڵی کەمی لێ دەربکەین، کە ئەو هەوڵانە هەندێکیان لەناو زانکۆ و هەندێکیان لە دەرەوەیدان، ئەوە ئێمە تا ئەم ساتەیش نەک هەر لە ئاستی بەرهەمهێنانی فیکری ڕەخنەییدا نیین، بەڵکوو نەگەیشتووینەتە ئەو ئاستەی بمانەوێت لە فیکری ڕەخنەیی دەرەوەی خۆیشمان بگەین، بۆیە پێم وایە قسەکردن لەبارەی ڕەخنەی خۆمانەوە (ئەو ڕەخنەیەی کوردزمان نووسیویەتی) بۆ ئێستا سەختە، بەڵام وەک گوتم دەکرێت ئەو ڕوانینە دەربخەین، کە بە گشتی نووسەرانی ئێمە بۆ چەمکی ڕەخنەیان هەیە، کە ئەمە بۆ ئەوەمان دەباتەوە چۆن لە چەمکی وەسف بدوێین، بەوەی وەک گوترا وەسف دەستەڵاتی گەورەی بەسەر بیرکردنەوەی ئێمەدا هەیە.

ڕەخنەی ئەدەبی لە ڕەخنەی فەلسەفی جودا ناکرێتەوە، بەوەی هەمیشە فەلسەفە چوارچێوەی ئەدەب بووە، وەک چۆن ئەدەب بەردەوام پەناگەی فیلۆسۆف و ڕەخنەدۆزانە. بەگشتی فیلۆسۆف و ڕەخنەدۆزانی ئەم شەست حەفتا ساڵەی ڕابردوو هەوڵی زۆریان داوە دیواری نێوان ژانرەکان بڕووخێنن، کە مۆدێرنیتی هەڵیچنیبوون، بەو مەبەستەی دوای

ڕووخانیان، ئەو کرانەوەییە بێتە دی و ڕەگەزەکان بتوانن کۆمەکی یەکتر بکەن. ڕۆمان لە شێوەی شیعر، شیعر لە شێوەی چیرۆک، چیرۆک لە شێوەی فەلسەفە، فەلسەفە لە شێوەی ئەدەبی گێڕانەوە و هی دیکە پەرەیان پێ درا. ئەمە باسێکی سەربەخۆیە و پێشتریش لەسەری وەستاوم، کە ئێستا لەوە زیاتری پێویست نییە. ئەگەر تەنیا لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەمەوە دەست پێ بکەین، کە چۆن ڕەخنەی ئەدەبی گەشەی کردووە و چەند قوتابخانەی ڕەخنەیی لێ کەوتووەتەوە، لە ئیمپرێشینیزمەوە هەنگاو دەنێین تا دەگەینە سترەکچرالیزم، پۆستسترەکچرالیزم، گێنەتیکسترەکچرالیزم، تیۆریی خوێنەر، یان وەرگر (Reader Response Theory) و کۆمەڵێکی دیکە. هاوکات چەند ناوی وەک (ئەناتۆل فرانس)، (ئەندری جید)، (جۆرج لۆکاچ)، (لۆسیان گۆڵدمان)، (باختین)، (جاکۆبسۆن)، (ڕۆلان بارت)، (تۆدۆرۆڤ)، (ئۆمبیرتۆ ئیکۆ)، (ولفگانگ ئایزەر) و زۆری ترمان دەکەونە بەر چاو. خاڵی هاوبەشی هەموو ئەوانە ڕەخنەیە لەوەی تا ئێستا بەرهەم هاتووە. واتە پرسیار، نەوەک وەسف، بۆیە کۆمەڵێک چەمکی وەک ڕاڤە، هەڵوەشاندنەوە، ئیستاتیکای وەرگر، کۆنتێکست، شیعریەت، سیمیۆتیکا، خوێندنەوە، خوێنەری ناواخن (The Implied Reader) و هی دیکە لە دایک بوون. وەسف تەنیا لە نەبوونی پرسیاردا دەتوانێت دەربکەوێت. هەر کاتێ وەسف هەیە، خوێندنەوە و وردبوونەوە گومن. کاتێ سەرنج لە تیۆرییە ڕەخنەییەکانی ئەم شەست حەفتا ساڵەی ڕابردوو دەدەین، دەبینین چەمکی تێکست خاڵی هاوبەشی هەموویانە. (نیتشە) لەسەر زمانی (زەردەشت)دا مرۆڤی باڵا بە (زەوی) دەچووێنێت، بەو مانایەی پێوەندیی بەتین لەنێوان مرۆڤی باڵا و ژیاندا هەیە، کە ژیان شتێکی واقیعییە. من پێوەندییەک لەنێوان ئەو تێگەیشتنەی (نیتشە) و سەرجەم تیۆریی ئەو ڕەخنەدۆزانەدا دەبینم، کە بایەخی گەورە بە تێکست دەدەن، وەک بڵێی تێکست زەوی بێت، بە مانایەکی تر ژیان بێت، تەنانەت ئەو ڕەخنەدۆزانەی ڕەخنەیان لەوە گرتووە، کە تێکست مافی زۆری پێ دراوە و فۆکەسیان لەسەر چەمکی خوێنەر کردووە، وەک تیۆریی وەرگری (ئایزەر) و ئەوانەی تر، هێشتا مانای وا نییە تێکستیان بە لاوە ناوە، بگرە لای ئەوانیش هەمان قورسایی هەیە. ئەگەر لە دیدی (نیتشە)دا ژیان هێزێکە، بە شێوەی ڕەمەکی (ڕاندەملی) ڕێ دەکات، بێ ئەوەی هیچ ئامانج و مەبەستێکی دەرەکی هەڵیبسوورێنێت، ئەوە تێکستیش وایە. ڕەخنەدۆزانی سترەکچرالیزم پێیان لەسەر ئەوە داگرتووە هیچ شتێک ناکەوێتە دەرەوەی تێکستەوە، بەڵکوو تێکست دنیایەکی سەربەخۆیە و بە کەرەستەکانی خۆیشی دەخوێنرێتەوە. ئەم تێگەیشتنە لای ئەو ڕەخنەدۆزانەیشدا ماوە، کە

هێندەی تێکست بایەخ بە چەمکی خوێنەریش دەدەن. ئایا لای (ئیکۆ) لە پاڵ چەمکی خوێنەردا، چەمکی تێکست بایەخی گەورەی نییە؟ تۆخکردنەوەی ڕۆڵی خوێنەر بەو مانایەیە، ئەرکی ڕاڤە لە ئەستۆ بگرێت و مانا شاراوەکانی تێکست بدۆزێتەوە، بەوەی ئەو مانایانە فرەڕەهەندن. ئەمە پێچەوانەی وەسفە، کە لە دوورەوە شتە زانراوەکان دەڵێتەوە، بە ڕادەیەک ئەو شتانە دەکرێت لەبارەی هەر تێکستێکی ترەوە بگوترێن. دیارە ئێمە لێرەدا بواری ئەوەمان نییە باس لەوە بکەین هەر یەک لەو تیۆرییانە چۆن لەو چەمکە دەڕوانێت، بەڵام دەڵێین ئەوە تێکستە بووەتە جێگەی ڕامان. هەر بە ڕاستی تێکست زەوییە، بەوەی هەم دەکرێت بە کەرەستەکانی خۆی خانوو و تەلاری لەسەر هەڵبچنیت، هەمیش دەکرێت هەڵیبکۆڵیت و بە دوای نهێنییەکانیدا بگەڕێیت. بۆ ئەوەی لە تێکست بگەین، بەسەرماندا دەسەپێت پێی بگەین، کە ئەوەی پێمانی دەگەیەنێت، پرسیارە، بەوەی تەنیا لە ڕێگەی پرسیارەوە دەتوانین بنەماکانی تێک بشکێنین و بە دەربڕینی (دێریدا) دایبمەزرێنینەوە، بەو مەبەستەی هەم پرۆسەی تێکشکاندن و هەم پرۆسەی دامەزراندنەوەیش بەردەوام بن، لە کاتێکدا وەسف نەک ناگاتە قووڵایی تێکست، بەڵکوو ناگاتە سەر ڕوویشی. ناگات و هەر لە دوورییەوە دەوەستێت. ڕەخنەگر بەو زمانە میللییەی چۆن لە خەڵکی وەرگرتووە، ئاوا هێناویەتی و دەستکاریی نەکردووە؛ لە بارەیەوە دەدوێت، ئینجا یان پێیدا هەڵدەڵێت، یانیش دەیشکێنێت. لە هەردوو بارەکەیشدا پشتی بەو تێگەیشتنە باوە بەستووە، کە لە نەوەکانی ترەوە بۆی ماوەتەوە. بۆ نموونە ئەو دەزانێت لە ڕوانینی خەڵکدا ڕەنگی سپی و فریشتە جوانن. چینێکی تر دەخاتە سەر ئەو ڕوانینە و دەڵێت (لە سپی سپیترە)، (لە فریشتەی تێ پەڕاندووە)، (گیانێکی فریشتەییانەی سپیی هەیە)، (دڵی وەک شووشە وایە) و هیی دیکەی لەم چەشنە. بە لاکەی تریشدا ڕەنگی ڕەش و ئیبلیس بەپێی هەمان ڕوانین، ناشیرین و قێزەونن. هەردووکیان بە نەفرەت دەکات. واتە کاری ئەو ڕەخنەیە، چ لە شێوەی نووسینی ئەدەبدا و چ لە شێوەی قسەکردن لەبارەی ئەو ئەدەبەوە، تۆخکردنەوەی ئەو ڕوانینە میللییەیە. لای ڕەخنەگر ئەو تێکستانەی هەمان تێگەیشتنی ئەویان هەیە و لە ئاستی چاوەڕوانیی خۆیدان، گرنگن و ئەوانەی تر بێبایەخن. (ئومبێرتۆ ئیکۆ) لە کتێبی (خوێنەر لە ئەفسانەدا)دا چوار ئاستی بۆ بەریەککەوتنی خوێنەر و تێکست دەستنیشان کردوون، کە لە ڕووی فۆرمەوە (گرەوی پاسکال: Pascal's Wager)م بە بیر دەهێنێتەوە. ئاستەکان ئەمانەن: یەکەم، تێکستی کراوە و خوێندنەوەی کراوە. واتە ئەو تێکستەی هەڵگری مانای قووڵە و بە وردی دەخوێنرێتەوە.

دووەم، تێکستی کراوە و خوێندنەوەی داخراو. واتە ئەو تێکستەی هەڵگری مانای قووڵە، بەڵام بە سادەیی دەخوێنرێتەوە. سێیەم، تێکستی داخراو و خوێندنەوەی داخراو. واتە ئەو تێکستەی هەڵگری مانای قووڵ نییە و خوێندنەوەکەیشی سادەیە. چوارەم، تێکستی داخراو و خوێندنەوەی کراوە. واتە ئەو تێکستەی هەڵگری مانای قووڵ نییە، بەڵام لە ئاستیدا خوێندنەوەی ورد ئامادەیە. ئامادەیە، ئەگەرچی هیچی شاراوەی لێ دەست ناکەوێت، تا لێکیان بداتەوە. ڕەخنەگری ئێمە (ڕەخنەگری میللی) پێوەندیی بە دووەم و سێیەمەوە هەیە. هەر کاتێ خۆی لە ئاستی تێکستی کراوەدا دەبینێتەوە، بەو خوێندنەوە ساکارەی ڕووبەڕووی دەبێتەوە و دەڵێت هیچ نییە، بەڵام کاتێ تێکستی سادە دەخوێنێتەوە، کە هەمان ئەو شتانەی گوتوون، خۆیشی دەیانزانێت و لەگەڵیاندا گەورە بووە؛ گەشکە دەیگرێت و بەو زمانە وەسفییەی دەڵێت داهێنانە. ئەگەر بۆ ئەو تێگەیشتنە بگەڕێینەوە، وا لە کتێبی (پلەی سفری نووسین)ی (بارت)ەوە هەڵمانهێنجاوە، کە پێی وایە نووسینی پلەسفر لە کۆت و پێوەندی سەرجەم بۆچوون و باوەڕە باوەکان ڕزگاری بووە و بووەتە تاک، مانای وایە شتی نوێ و نەزانراو لەو نووسینەدا هەن، بۆیە کردوویانەتە تاک. بەم شێوەیە خوێندنەوەی ڕەخنەگر بە زمانی کۆ، واتە ڕووبەڕووبوونەوەی بە ئامرازی وەسف، جۆرێکە لە شێروخەت. باشە، یان خراپە؟ بە ڕوونی هەر نووسینێکی تاک بە تێگەیشتنی کۆ جۆرێکە لە لادان، بۆیە لەو شێروخەتەدا، دووەمیان دەهێنێت، پێچەوانەوەی ئەو نووسینەی هەمان تێگەیشتنی کۆی دووپات کردووەتەوە، کە ئۆڵەردی یەکەمیانی بەر کەوتووە. بێبایەخکردنی تێکست و ڕاڤەنەکردنی، بێبایەخکردنی ژیانە. ئەو چێژەیە بۆ ژیان وامان لێ دەکات، پێوەی بلکێین و قووڵاییی ئەو ژیانە ببینین. (پۆول ریکۆر) لە کتێبی (لە تێکستەوە بۆ کردار)دا پێی وایە تێکست دیسکۆرسێکە، نووسین سەپاندوویەتی، بەو مانایەی چەمکێکە، دەکرا بە دڵنیاییەوە بیڵێین، بەڵام دەینووسین، چونکە نایڵێین. بەم شێوەیە نووسین شوێنی قسە دەگرێتەوە. لە دیدی (ریکۆر)دا بەهای نووسین لەوەدایە بخوێنرێتەوە و لێک بدرێتەوە. هەر ئەو پێی وایە کۆنتێکستی زمان شاراوەیە و لە دەرەوەی کاتدایە. ئەوەی ئامادەیە، نووسینە. وەک گوترا وەسف دوورمان دەخاتەوە ئێمە بەو نووسینە بگەین، تا لێکی بدەینەوە و مانا شاراوەکانی دەربخەین. تێکستی سادە، یان بە دەربڕینی (ئیکۆ) تێکستی داخراو ماناکانی ئاشکران و بۆ دەرەوەن، بەوەی ئاراستەن بۆ شتێکی زانراو، کە کراوەتە ئامانج، بەڵام تێکستی قووڵ، واتە تێکستی کراوە ماناکانی هەم بۆ ناوەوە و هەم بۆ دەرەوەن، چونکە ناوەوە دنیایەکی دامەزراوە و لە ڕێی زمانەوە

هاتووەتە بوون، بۆیە توانای ئەوەی هەیە دایەلۆگ لەگەڵ دەرەوەیدا بکات، بەو مانایەی بگاتە خوێنەر، کە (ڕیکۆر) لە کتێبی (ململانێی ڕاڤەکان)دا بە تەقاندنەوەی زمانی دەچووێنێت، بەو مانایەی دەکرێتەوە و ڕوو لە دەرەوەی خۆی دەکات.

وەسف ڕێگەیەکە بۆ کوشتنی ئارەزوو (Desire)، بەوەی لە جیاتیی ئەوەی ئاڕاستەکە بۆ خودی تێکست بێت، بۆ دەرەوەیەتی و لەوێوە هەموو ئەو شتە سواوانە دووبارە دەکرێنەوە، کە لە زووەوە لەسەر ئاستی میللیدا ناسراون و گوتراون. بە مانایەکی تر، بوونەتە دەستەڵات. (دولووز) و (گاتاری) بە تایبەتی لە کتێبی (سکیزۆفرینا و کاپیتالیزم)، بە هەردوو بەشی (ئەنتی ئۆدیپ) و (هەزار بان)دا بایەخی گەورە بە چەمکی (ئارەزوو) دەدەن، بەوەی ئارەزوو ئەوە نییە (فرۆید) لە چوارچێوەی خێزان و لەناو سێگۆشەی (کوڕ، دایک و باوک)دا قەتیسی کردووە، بەڵکوو زۆر لەوە گەورەترە، بە ڕادەیەک پەل بۆ بوارەکانی کۆمەڵایەتی، پۆلیتیکس، ئابووری و هی دیکەیش دەهاوێت. (ئارەزوو) بوونێکی تەواوە، بۆیە لە خاڵێکدا ناوەستێت، بگرە دەبێتە ئامرازی بەرهەمهێنان، مادام نەست پێچەوانەی بۆچوونی (فرۆید) شانۆی بەرهەمهێنانە و سنووری نییە. ئارەزوو هێزی هەیە بە گژ هەموو سەرکوتکردن و پەلاماردانێکی دەرەوەدا بچێتەوە، بۆیە ئارەزوو بە پلەی یەکەم دژی دەستەڵاتە. بە مانایەکی دیکە، دەستەڵات بە هەموو فۆرمەکانیەوە بەردەوام ویستوویەتی (ئارەزوو) کپ بکات و سنووری بۆ دابنێت. ئەو تێگەیەشتنە، کە (دولووز) لە ئەنجامی خوێندنەوەی ڕەخنەییانەی (سپینۆزا)، (مارکس)، (نیتشە)، (بێرگسۆن)ەوە هەڵیهێنجاوە، هەمیشە لەناو ئەدەبدا هەبووە و گەشەی کردووە. ڕاستییەکەی چەمکی (ئارەزوو) لە (پلاتۆن)ەوە بۆ (سپینۆزا)، بۆ (کانت) و بۆ (هیگڵ) بۆ (سارتەر) و تا (لاکان) و دواتریش بەردەوام بە بزووێنەری داهێنان دانراوە، لە کاتێکدا ڕەخنەگری ئێمە لە ڕێگەی وەسفەوە هەوڵی سەرکوتکردنی دەدات. بەگشتی ڕەخنەی کوردی لە ڕوانگەوە بۆ ئەمڕۆ، لە دژی (ئارەزوو) وەستاوەتەوە و ویستوویەتی ملکەچی هەندێ حوکم و بڕیاری دەستەڵاتدارانەی بکات. بەسەریەوە بووەتە چاودێر و مەبەستیەتی دووری بخاتەوە. سەرجەم ئەو نووسەرانەی لە دنیای ئێمەدا بایەخیان بە (ئارەزوو) داوە و دەیدەن، بە لاوە نراون و خراونەتە پەراوێزەوە، بگرە گوم کراون.

ئەمڕۆ بەشێکی ڕۆماننووسە دیارەکانمان لەسەر داواکاریی خوێنەر بایەخی یەکەم بە وەسف دەدەن. ئەگەر وەسف لەو ڕۆمانە قەبانە بستێنیتەوە، چەند لاپەڕەیەکی کەمیان لێ دەمێنێتەوە. وەسف هەر بە سروشتی خۆی درێژدادڕە، کە (نیتشە) لە دژی وەستاوەتەوە،

بۆیە لە زۆرینەی بەرهەمەکانیدا پەنای بۆ شێوازی ئەفۆریسم (Aphorism) بردووە، بگرە گاڵتەی بەو نووسەرانە کردووە، کە قەبارەی فیکریان بچووکە، بەڵام وا تێ گەیشتوون قووڵایی شت لە درێژی و مەزنییەکەی لە فرەوانیدایە. پێی وایە ئەو شتەی بە کورتی دەگوترێت، بەرهەمی بیرکردنەوەیەکی درێژە. ئەمڕۆ هۆکاری بەشێکی درێژبوونەوەی هەندێک لەو کتێبانەی ئێمە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە نووسەرەکانیان زمانی نووسین نازانن و لە یارییەکانی گراماتیک بێئاگان. لە تەکنیکەکانی گێڕانەوە قووڵ نەبوونەتەوە، بەوەی وەسف هەمیشە پێویستی بە دەربڕینی ڕاستەوخۆیانە هەیە. ئەوان بایەخ بە ڕازاندنەوەی مانای ناسراوی ئەو چەمکانە دەدەن، کە زۆرینە پەسەندی کردوون. فریشتەیەکی بدەرێ و دوای ماوەیەکی کورت لەگەڵ کتێبێکی قەبەدا بۆتی دەگەڕێنێتەوە. ئینجا نۆرەی ڕەخنەگر دێت، تا بە زمانی میللی وەسفی بکات. ئەرکی هەندێک مێدیای حیزبی و ناحیزبییش، ئەوەیە، پێیدا هەڵبڵێن و مژدە بە جەماوەر بدەن، کە هەزاران دانەی لێ فرۆشراوە. (نیتشە) بەشی یەکەمی کتێبی (زەردەشت ئاوا دوا)ی لە ماوەی دە ساڵدا نووسی. هەندێک لەو نووسەرانە ساڵانە لە پاڵ کۆمەڵێک گفتوگۆ و کۆڕدا، لە پاڵ چەند گوتارێکی وەسفاویدا، کتێبێک دووانیش هەر دەنووسن، چونکە وەسف ئاسانکارییان بۆ دەکات لە ماوەیەکی کورتدا سەدان لاپەڕە ڕەش بکەنەوە. هەیە بە سواری وەسف دەگاتە ئەوروپا و دەیان کەس کۆ دەکاتەوە، تا ئەو گوتانەیان بۆ بڵێتەوە، کە سی ساڵە دەیانجووێتەوە و لێیان بێزار نابێت. وەک (نیتشە) دەڵێت ئەوانە نەک تەنیا شتەکانی خۆیان، بەڵکوو هی ئەوانەی تریش دەگوێزنەوە. ئەو نووسەرانە لەسەر بەرهەمی ئەوانەی تر دەژین، بەوەی بیرۆکەکانیان وەردەگرن و دەیانخەنە ئاستی میللییەوە، تا جەماوەر ئاسان لێیان تێ بگات. شتێکی سەیر نییە، کە ئەو خوێنەرانەی هەمان ڕوانینیان هەیە، لەو ڕۆمانانەدا بە دوای گوتەی نەستەقدا دەگەڕێن، تا لە سۆشیالمیدیادا بڵاویان بکەنەوە. هاوڕێکانم جاروبار هەندێک لەو گوتانەم بۆ دەنێرن، کە هەمان قسەی ناو دڵی جەماوەرن. (مۆریس بلانشۆ) لە کتێبی (پرسیاری نووسین)دا نووسیویەتی پرسیار توێژینەوەیە، توێژینەوەیش توێژینەوەی ڕەگەکانە، لێکۆڵینەوە و ڕۆچوونە بۆ قووڵایی، هەڵکۆڵینی بناغە و دۆزینەوەی بنەماکانە. هەر ئەو لە هەمان کتێبدا دەڵێت پرسیار ئارەزووی فیکرە. دوو ڕستە بە نموونە دەهێنێتەوە. یەکەمیان، (ئاسمان شینە) و دووەمیان، (ئایا ئاسمان شینە؟)یە. دەڵێت پرسیار وا دەکات (شینایی ئاسمان) شوێنی چۆڵ ببێت، بە مەرجێ (شینایی ئاسمان) لە ناو نەچووە و نەسڕاوەتەوە، بەڵکوو بە پێچەوانەوە هەڵکشاوە، تا ئەوەی تواناکەی پێ گەیشتووە، کە پێشتر

(شینایی) ئەو توانایەی نەبوو. ئێستا پێوەندییەکەی لەگەڵ ئاسمان بەهێزترە. ئەو ڕەخنەگرەی ئێمە دەزانێت لای خەڵک ئاسمانی شین جوانە، بۆیە چینێکی تری دەخاتە سەر و دەنووسێت (ئاسمان زۆر شینە، لەوە شینترە، کە تۆ دەیهێنیتە بەر چاو. شینابییەکەی لەڕادەبەدەرە. وای ئەو شینابییە چەند جوانە! ئەو شینابییە مەگەر... هەر ئەو شینابییەیە، کە وا دەکات... ئای شینایی، بتخۆم...). ئەمە لە تێکستی ئەدەبیدا، بەڵام بە هەمان شێوە لە ڕەخنەدا ڕەخنەگر دەنووسێت: (بە ڕاستی جوان باسی شینایی ئاسمانی کردووە. نووسەر یان ئاوا باسی شینایی ئاسمان بکات، یان ئەگەر بۆی ناکرێت، با دەمی دابخات. داخستنی دەم لە ئاستی شینایی ئاسماندا، ئەرکێکی نەتەوەیی و نیشتمانییە. ئاخر شینایی لەم شێوەیە هەر بۆ ئەوە باشە... ئەوانەی نازانن باسی شینایی ئاسمان بکەن، پێویستە خۆیان و...). بەم شێوەیە وەسف مانا زانراوەکانی تێکست نەک هەر دەپارێزێت، بەڵکوو تۆختریان دەکاتەوە، لە کاتێکدا پرسیار ئەو مانا زانراوانە تێک دەشکێنێت و هی دیکە دەدۆزێتەوە. چەمکی (ترس) لە ئاستی میللیدا بە نەگەتیف سەیر دەکرێت، لە کاتێکدا لە فەلسەفەی (کیەرکەگۆرد)دا دەبێتە بزووێنەری ئازادی. (خەم) لای (شۆپێنهاوێر) و (نیتشە) ئەو مانایەی نامێنێت، کە پێشتر هەیبووە. نووسەری شەیدای وەسف هەمیشە لای (چاکە)یە، چونکە زۆرینە (چاکە)ی پەسەند کردووە و ماناکانی دەرکەوتوون، پێچەوانەی (خراپە)، کە بە لاوە نراوە و ماناکانی شاراوەن. ئەوەتە (جۆرج باتای)ی فیلۆسۆفی فرانسی لە کتێبی (ئەدەب و خراپە)دا بۆ ئەو نووسەرانە دەگەڕێتەوە، کە لە ڕێگەی (خراپە)وە داهێنانیان کردووە. (ئیمیلی برۆنتێ)، (بۆدلێر)، (ولیام بلێک)، (کافکا)، (پرۆست) و هی دیکەی بە نموونە هێناونەتەوە و لە بەرهەمەکانیاندا بە دوای ئەو چەمکەدا گەڕاوە. واتە (خراپە) لە ئەدەبدا ئەو مانایەی لە دەست دەدات، کە جەماوەر ناسیویەتی. (باتای) پێی وایە ئەدەب بێوەی نییە، لە کاتێکدا بەشێکی زۆری نووسەری ئێمە کردوویانەتە ڕێگەی لاواندنەوەی ئەو جەماوەرە. بەگشتی ڕەخنەدۆزان لە هەوڵی ئەوەدان لە ڕێی پرسیارەوە مانای تر لە هەر شتێکدا بدۆزنەوە، چونکە ئەو مانایە بووەتە دەستەڵات، تەنانەت دەستەڵاتی سیاسی لە مانەوەی ئەو مانایەدا ڕەوایەتی وەردەگرێت و لەوێوە هەر مانایەکی تر سەرکوت دەکات، کە جیاوازە. دیکتاتۆرەکان ڕۆڵەی ڕاستەقینەی تاکمانان و پارێزگاریی لێ دەکەن. نووسەرانی وەک (دۆیستۆیڤسکی)، (نیتشە)، (فرۆید) و زۆری تر نەخۆشییە دەروونییەکانی خۆیان کردووەتە سەرچاوەی داهێنانی گەورە، کەچی ئەمڕۆ ڕەخنەگر هێرش دەکاتە سەر نووسەرانی خۆمان، گوایە نەخۆشن و بە دەست نەخۆشیی

دەروونییەوە دەتلێنەوە. هەر بەو زمانە وەسفییەیشی ناوی دەیان لەو داهێنەرە نەخۆشانەی هێناون و پێیدا هەڵگوتوون.

شتێکی سەیر نییە هەموو ئەوانەی بایەخی یەکەم بە وەسف دەدەن، هەر ئەوانیش بن بڵێین زمان گرنگ نییە، لە کاتێکدا زمان پرسیاری فەلسەفە بووە لە (پلاتۆن)ەوە تا ئەمڕۆ، کە لە بەرهەمەکانی پێشوومدا هەوڵم داوە لەسەر ئەو بابەتە بوەستم.

وەک دەبینین ڕەخنە لەناو فەلسەفەدا چاوی هەڵهێناوە، لە کاتێکدا ڕەخنەی ئێمە لەناو حوجرەدا لە دایک بووە و لەوێوە چووەتە قوتابخانە، کە ئەو سەرەتایە بایەخی هەیە، بەڵام بەوەدا پرسیار نەبووەتە بەشێکی گرنگی ئەو ڕەخنەیە، لە گەشە کەوتووە و تا ئەمڕۆ درێژە بە وەسف دەدات. لە کەلتووری ئایینیدا پرسیار قەدەغەیە، بەوەی شتەکان و حوکمەکان چەسپاون، کە ئەمە هاتووەتە ناو قوتابخانەی فەرمیشەوە. قوتابی بۆی نییە بە پرسیار ڕووبەڕووی مامۆستای ببێتەوە، مادام بابەتەکان بۆ ئەوەن لە بەر بکرێن. لە ڕەخنەی کوردیدا ئەو تێگەیشتنە هەمیشە زاڵ بووە. سەرجەم ئەو شەڕەجنێوەی لە پەنجا ساڵی ڕابردوودا کراون، پەیوەندییان بەو وەسفەوە هەبووە. بە مانایەکی تر، وەسف یارمەتیدەری ڕەخنەگرە، تا لە جیاتیی ئەوەی لەسەر چەمکەکاندا بوەستێت و لێکیان بداتەوە، وەک چەکێکی فیزیکی لە دژی نەیارەکانیدا بە کاریان بهێنێت. چەند ساڵ لەمەوبەر ڕەخنەگرێک لە ڕێگەی وەسفەوە پەلاماری نووسەرێکی دیاری ئێمەی دا. ئەو نووسەرە دیارەمان بە هەمان زمان ڕووبەڕووی بووەوەوە، کە لە نووسینەکەیدا گوتەیەک سەرنجی خوێنەری ڕاکێشا: (گیرفانی خوێنەرەکانم لە ناو سەری تۆی زیاتر مەعریفە تێدایە). ڕەنگە گوتەکەم دەقاودەق، بە هەمان ڕێنووسی خۆی دانەڕشتبێتەوە، بەڵام دڵنیام وای پێ گوت. ئەگەر سەرنج بدەین چەمکی (مەعریفە)، کە لانی کەم لە (نیتشە)وە تا ئەمڕۆ بووەتە یەکێک لە تێرمە ئاڵۆزەکان و کۆمەڵێک شەڕی گەورەی فیکریی لێ کەوتووەتەوە. هەردوو ئاراستەی مۆدێرنیزم و پۆستمۆدێرنیزمی بە دوای خۆیدا هێناون. هەر بۆ نموونە لای (فۆکۆ) پەیوەست دەکرێت بە دەستەڵاتەوە، بەوەی دەستەڵات هاوشێوەی حەقیقەت، مەعریفەیش بەرهەم دەهێنێت. ئەو چەمکە شەڕانگێزەی سەرجەم فیلۆسۆف و ڕەخنەدۆزانی بە خۆیەوە خەریک کردووە، لای ئەو نووسەرە ناسراوەی ئێمەدا دەبێتە چەمکێکی پاسیف، بە ڕادەیەک وەسفەکە (گیرفانی خوێنەرەکانم لە ناو سەری تۆی زیاتر... تێدایە) لە خودی چەمکەکە گەورەترە. کاتێ ئەوە لە بەر چاو دەگرین، کە هەر چەمکێک لەسەر کۆمەڵێک دژایەتی دامەزراوە و ڕەخنە ئەو پایانەی تێک دەشکێنێت، تا

هیچی دیکە وەک حەقیقەت نەمێنێتەوە، بەو مانایەی دەستەڵاتی نەهێڵێت، ئەوە وەسف بە پێچەوانەوە دەیەوێت ئەو حەقیقەتە بمێنێت و دەستەڵاتی لێ نەسەنرێتەوە. ئایا ئەگەر ئەو نووسەرە دیارە بۆ ساتێک دەستی لە وەسف هەڵبگرتایە و لەسەر پرسیار بوەستایە، بەو شێوازە ئەو شەڕەی دەکرد و پەنای بۆ ئەو زمانە میللییە دەبرد؟ نەخێر، بەڵام بەشێکی زۆری خوێنەرەکانی لە دەست دەدا، چونکە هەتا ئاستی زمان پتر بۆ سەرەوە هەڵبکشێت، ژمارەی خوێنەر کەمتر دەبێتەوە. من خۆم چەند جارێک بە هەمان شێوە، بگرە توندتر پەلامار دراوم. چەمکەکانم هەڵگرتوونەتەوە و لەسەریان وەستاوم. کتێبی (گەڕانەوەیەکی کاتی)م بۆ ئەو شەڕە فیکرییە تەرخانە. ئەو نووسەرە دیارە بە پێوەری (چاکە و خراپە) چەمکی مەعریفەی هەڵسەنگاندووە. بەوەدا لە ئاستی میللیدا (مەعریفە) دژی (نەزانی)یە و شتێکی باشە، لای بووەتە حەقیقەت و بەبێ هیچ دوودڵییەک بە کاری هێناوە، بگرە وەک جەنگاوەرێک شەڕی لە پێناودا کردووە. ئەوە زمانی بەشێکی زۆری نووسەرە دیارەکانمانە، کە هەمیشە لە نووسیندا پەنایان بۆ کەلتووری میللی بردووە. سەیر نییە وشەی (زبڵ) و هاوشێوەکانی، کە لە زمانی خەڵکەوە بیستوومانن؛ ڕووبەری فرەوانیان لە نووسینی ئەوانە داگیر کردبێت. ئەو وەسفە بۆ هەموو شتێک بە کار دەهێنن. ئایا (زبڵ) تەنیا ئەو مانایەی هەیە، کە جەماوەر وەک شتی خراپ دیویانە و لە شێوەی جوێندا بە کاریان هێناوە؟ ئەرێ ئەو چەمکە داخراوە و هیچ مانایەکی تری تێدا نادۆزرێتەوە؟ ئایا (خراپ) تاکە خەسڵەتی زبڵە؟ ئایا حەقیقەت بنەمای هەیە، یان وەک (نیتشە) پێی وایە بێبنەمایە؟ ئەو گوتانەی، کە لە دەمی ئەو نووسەرانەوە دەرچوون و سەرنجی جەماوەریان ڕاکێشاوە، کاتێ لەسەریان دەوەستیت، لایەکی تری تەواو جیاوازیان دەبینیت. چەند ساڵ لەمەوبەر گوتاری نووسەرێکی دیکەی دیاری خۆمانم لەبارەی (فاشیزم)ەوە خوێندەوە. لە خۆم ڕادەبینم بڵێم لە سەرەتای هەشتاکاندا ئەگەر داوات لە هەر لاوێک لەو لاوە خوێنگەرمانە بکردایە لەبارەی ئەو چەمکەوە بنووسن، وردتر دەیاننووسی. چۆن خوێندنەوەی (فۆکۆ) و ئەوانەی دیکە، کە ئەو نووسەرە دیارە بەردەوام ناوی هێناون، نەیانتوانیوە زمانی لەو ئاستە میللییە ڕزگار بکەن؟ ئایا ئەو زمانە لە هی (ئەدۆرنۆ)، (فۆکۆ)، (هانا ئەرنێت)، (دولووز) و ئەوانەی ترەوە (نزیک!)ە، کە باسیان لە فاشیزم کردووە، یان لە هی ئەو سەرکردانەی ئیسلامی سیاسی، کە نەیشاردووەتەوە پێیان سەرسامە؟ (فۆکۆ) لەو پێشەکییەی بۆ چاپی ئینگلیزیی کتێبی (ئەنتی ئۆدیپ)ی نووسیوە، دەڵێت (ئەنتی ئۆدیپ ڕاگەیاندنێکی سیاسی و شۆڕشگێڕانەیە، بەرەنگاری سەرجەم شێوازەکانی فاشیزم دەبێتەوە،

بەوەی ئەوەیان دوژمنی سەرەکی و دژێکی سترەیتیجیکی ئارەزووە. شتەکە پێوەندیی بە فاشیزمی مێژووییەوە نییە، وەک ئەوەی ناسیومانە، کە لە (هێتلەر)، (مۆسۆلینی) و ئەوانەی تردا بەرجەستەیە، بەڵکوو بەو فاشیزمەی ناوەوەی خۆمانەوە پێوەستە، کە لە عەقڵ و هەڵسوکەوتی ڕۆژانەماندایە. ئەو فاشیزمەیە، کە وامان لێ دەکات دەستەڵاتمان خۆش بوێت، ئارەزوو دەکەین دەستمان بەسەردا بگرێت و بمانچەوسێنێتەوە... نووسەرە دیارەکەی ئێمە به سەرکردەکانی ئیسلامی سیاسی سەرسامە و بە زمانی میللییش باس لە فاشیزم دەکات.

نەبوونی پرسیار وای کردووە هۆشیاریی ڕەخنەیی ئێمە دروست نەبێت و نەچێتە ئاستی دایەلۆگەوە، دایەلۆگ هەم لەگەڵ خۆی و هەم لەگەڵ دەرەوەیدا. پرسیار بزووێنەری ململانێیە، کە تەنیا لە ململانێدا هۆشیاری دەسووتێت، تا هۆشیاریی گەورەتری لێ بێتە دی. بەشێکی زۆری نووسەری کورد، تەنانەت لەبارەی ژانرەکەی خۆیانەوە ناتوانن چوار دێڕی تۆکمە بنووسن. کاتێکیش نووسییان، دەبنە مایەی پێکەنین. ئەگەر گوتار و گفتوگۆی هەندێک لەو نووسەرانە بۆ قوتابییانی قوتابخانەیەکی سەرەتایی یەکێ لەو وڵاتانەی، تێیاندا ڕەخنە بایەخی هەیە، بخوێنیتەوە و بڵێی ئەوانە نووسەر نووسیونی، وا دەزانن گاڵتە دەکەیت. ئەدی ئەگەر بڵێیت هەر یەکەیان خاوەنی چەند کتێبێکی قەبەیە؟

ڕەخنەی کوردی بە گشتی سادە بووە، بەڵام لە هەندێک قۆناغی تەمەنیدا ویستوویەتی بەگژ ئەو بەها سواوانەدا بچێتەوە. وەک گوترا لەم چەند ساڵەی دواییدا زیاتر پارێزگاریی لەو بەهایانە کراوە. (ژیل دولووز) لە کتێبی (نیتشە و فەلسەفە)دا دەڵێت (نیتشە) ڕۆژێک نەترسا بڵێت فەلسەفەی (مانا و بەها) دەبێت ڕەخنەیی بێت، لە کاتێکدا (کانت) بە ڕاستی ڕەخنەی نەگرت، چونکە نەیدەزانی کێشەکەی لە شێوەی بەهادا دەربڕێت. (دولووز) پێی وایە فەلسەفەی بەها، کە (نیتشە) دایمەزراندووە و هێناویەتیە بەرچاو، دەستکەوتی ڕاستەقینەی ڕەخنەیە. تاکە ڕێگەی ڕەخنەی هەمەلایەنەیە. واتە دروستکردنی فەلسەفە بە کوتەکوەشاندن. بەگشتی ڕەخنەی کوردی نەک هەر بە کوتەک لە بەهاکانی نەداوە، بەڵکوو دەستی پێوە گرتوون و لە پێناوی بەدەستهێنانی سۆزی زۆرینەدا پێیدا هەڵداون.

لە پێشەوە گوترا ڕەخنە زمانی تاکە و لە دژی کۆ دەوەستێتەوە. نموونەی ڕەخنەدۆزانمان هێنایەوە، کە خوێنەریان کەمە و لە بەرانبەردا نووسەری سادەنووس خاوەنی جەماوەری فرەوانە. ئەگەر وایە، کاریگەریی ڕەخنە چۆن دەردەکەوێت؟ کاتێ لە (نیتشە)وە بۆ ئەمڕۆ دەگرین، دەبینین ڕەخنەدۆزان لە ڕۆژگاری خۆیاندا لە ئاستی فرەواندا نەناسراون، ئەوە

نووسەری ئەدەبییش دەگرێتەوە، کە لە (سێرڤانتس)ەوە بۆ (جۆیس)، لەوێوە بۆ (ئالان ڕۆب گرێ) و دواتریش، جەماوەر ئەگەر ناسیبێتیشنی، چارەی نەویستوون، بگرە دامودەستگە چاپەمەنییەکان بە لاوەیان ناون، بەڵام لێرەدا جیاوازییەکی بەرچاو لە نێوەندێکەوە بۆ یەکێکی تر هەیە. بۆ نموونە لە دنیای کوردیدا ڕەخنەدۆز کەمتر لە دنیایەکی وەک هیی پاریس، یان هیی ئەسکەندەرییە دەناسرێت و بەرهەمەکانی دەخوێنرێتەوە. دواجار ئەوەی کاریگەریی هەیە، فیکری ڕەخنەدۆزە، نەوەک هیی ڕەخنەگر، چونکە وەک گوترا فیکری تاک، فیکرێکی دامەزراوە، دروست بووە و خاوەنی هێز (Power).ە، پێچەوانەی کەلتووری کۆ، کە بەوەدا لە ڕێی وەسفەوە هاتووە و ئەوانەی پێش خۆی دووپات کردووەتەوە، ئەوە لەگەڵ نەمانی فاکتەرە دەرەکییەکان، دەپووکێتەوە. ئەگەر لە ساڵانی پێش سەدەی بیستەم، لەو ڕۆژگارەی (نیتشە) دەژیا، لە دەوروبەرەکەیدا بتپرسیایە ئێوە ڕەخنەدۆزێک بەو ناوە دەناسن، بێگومان دەیانگوت نەخێر، بەڵام ئەوە فیکری ئەو ڕەخنەدۆزەیە دنیای ئەمڕۆمانی هەژاندووە. هەمان شت بۆ (کافکا) و زۆری تر دروستە. هەموو ئەوانەی لە یەک دەچن، وەک یەکیش لە ناو دەچن، بگرە هاوکاتی یەکتریش گوم دەبن. کەم نین ئەو شیعرانەی لە حەفتاکان و هەشتاکاندا زۆرترین چەپڵەیان بۆ لێ دراوە و دەیان ملیان گەیاندووەتە پەتی سێدارە، کە ئەمڕۆ لای خودی ئەو جەماوەرە دەنگدانەوەی ناخۆشیان هەیە. ئێمە لە هەشتاکاندا دەیان کتێب و نامیلکەی شاخمان بە دەست دەنووسینەوە، کە ئەمڕۆ ئەگەر بە جوانترین شێوە چاپ بکرێنەوە و بۆمانیان بهێننەوە، زۆرینەیان ناخوێنینەوە. لە کتێبی (گەڕانەوەیەکی کاتی بۆ دایەلۆگێکی بەردەوام)دا بەشێکم بۆ ئەوە تەرخان کردووە. جەماوەر خاوەنی یادەوەرییەکی زۆر کورتە، چونکە ئەوانەی لەو یادەوەرییەیدا شوێنی کردوونەتەوە، شتی کاتی و ڕووکەشن. ئەوەی دەتوانێت یادەوەریی تاک بپارێزێت، ئازارە. ئەو شتانەی لە ڕێگەی ئازارەوە پێمان گەیشتوون، هێزی مانەوەیان هەیە. دیسان بۆ پرسیار دەگەڕێینەوە، کە پێچەوانەی وەسف، ئازاراوییە.

پێشتریش گوتوومە ڕەخنە بەرهەمی نووسینە، بۆیە پرۆسەسێکی هێمنە و بەو هێمنییەی نهێنییەکانی تێکست دەدۆزێتەوە، تاکوو لێکدانەوەی جیاواز لەوەی نووسەر مەبەستی بووە، بکات. لەبەر ئەوەیە ڕەخنە هەمیشە سەرسامی بە دوای خۆیدا دەهێنێت. دیارە سەرسامی لە شتی نوێوە دێت، کە هیچ نوێیەک بەبێ ئازار نایەتە کایەوە، بۆیە هێزێکی گەورەی هەیە. چەند ڕۆژێ لەمەوبەر هاوڕێیەکم ئەو بۆچوونەی منی بە مەبەستی گفتوگۆ لە فەیسبوکدا وورووژاند. هاوکات پێی خۆش بوو چەند وشەیەکی تری لەو بارەیەوە پێ بڵێم. ڕاستییەکەی هەر کاتێ ئێمە

بەو تێگەیشتنە ڕازی نین، کە هەتا ئێستا بۆ هەر بابەتێک کراوە و دەمانەوێت لێکدانەوەی تری بۆ بکەین، ئەوە مەبەستمانە ئەو بابەتە تێک بشکێنین، کە لە هەر تێکشکاندنێکدا شتی نوێ دێتە کایەوە. ڕەخنەی کوردی هێشتا بیرۆکەی (ڕووخاندن)ی نەناسیوە، یان لانی کەم چاکی نەناسیوە. ڕووخاندن پێچەوانەی دامەزراندن پرۆسەسێکی تاکانەیە، واتە ئێمە کاتێ دەڕووخێنین، پێویستمان بە هیچ پلان و نەخشەیەک نییە، ڕەچاویان بکەین، بەڵکوو بە ناچاری شێوازی خۆمان دەگرین، لە کاتێکدا (دامەزراندن) پێویستی بە نەخشەیە. بە مانایەکی تر ڕووخاندنی هیچ تاکێک لە هیی ئەوەی دیکە ناچێت. من بە شێوازی خۆم و تۆیش بە شێوازی خۆت دەڕووخێنیت، بەڵام دەکرێت دامەزراندنەکانمان ئەگەر کتومتیش لە یەک نەچن، لە زۆر ڕووەوە پێک بگەنەوە. (دێریدا) کاتێ پێ لەسەر چەمکی (تێکشکاندن) دادەگرێت، وەک ئەوە وایە خودی (دامەزراندن)یش لەگەڵ (ڕووخاندن)دا یەکسان بکات، بۆیە وەک پێشتر گوترا لەگەڵ بەردەوامیی ئەو پرۆسەسەدایە. تێکشکاندن و دامەزراندنەوە، تێکشکاندن و دامەزراندنەوە، تێکشکاندن و...

پرسیاری من ئەوەیە، ئایا کاتێ ئاستی ڕەخنەی خۆمان بەو شێوەیە دەبینین، ناکرێت گومان لە تێکرای مێژووی ئەو پەنجا ساڵە بکەین؟ ئایا ئەو ڕەخنەیەی هەندێک ناوی زەق کردوونەتەوە و هەندێکی بە لاوە ناون، حوکمەکانی لە شوێنی خۆیاندان؟ ئایا نووسینی شیعر، چیرۆک، ڕۆمان و هەر ژانرەیەکی تر بەرهەمی ئەو تێگەیشتنەی نووسەر نین؟ ئایا ڕاستە ئەو نووسەرەی بایەخی یەکەمی بە وەسف داوە، داهێنەری گەورەیە؟ ئایا بەبێ بواری فەلسەفە لە تواناماندا هەیە بەرهەمی گەورە بنووسین؟ ئایا ئەو نووسەرانەی جەماوەر بە ڕووناکبیر، بگرە بە فیلۆسۆفی داناون، کاتێ بە چاوی ڕەخنەگرانە دەیانخوێنینەوە، بە هەمان ئەنجامی ئەو جەماوەرە دەگەینەوە؟ ئەمانە و کۆمەڵێک پرسیاری تر بە کراوەیی جێ دەهێڵم. ئەوەیش دەڵێم، کە هەر کاتێ نموونەم لە نووسەرە دیارەکانی خۆمان هێناوەتەوە، ناویم نەهێناون، لەبەر ئەوەیە وەک دیاردە باسم کردوون. هەست دەکەم ناوهێنان لە شوێنێکی ئاوادا جۆرێک چوارچێوە دروست دەکات، کە پێم وا نییە نووسینی ئەو نووسەرانە تەنیا هێندەن. لە گوتارەکانمدا ناوی نووسەرانم هێناون، کاتێ دەستم خستووەتە سەر بەرهەمیان و بۆچوونی خۆمم لەبارەیانەوە دەربڕیوە. ئەوەی من هەوڵم داوە لەو نووسەرانەی تێک بشکێنم، ئەو وێنانەن، کە جەماوەر بۆی دروست کردوون، تا بە شێوازی خۆم ئەو وێنانەیان بکێشمەوە. بەوەدا ڕەخنە هیی تاکە، ئەو وێنەیەی، کە بە دەستیشی دەهێنێت، تاکە و تایبەتە بە خۆی. هیچ وێنەیەک ناخرێتە ناو

چوارچێوەوە، چونکە هیچ وێنەیەک تەواو نەبووە. هەر لەم ڕوانگەیەیشەوە دایەڵۆگم بە ڕێی خۆم زانیوە و دەیزانم. لە ناوەڕاستی هەشتاکانیشەوە بۆم دەرکەوتووە، کاتێ هاوار دەکەیت: ئێوە زۆر گەورەن، داهێنەری مەزنن، داوات لێ ناکرێت یەک بەڵگە بۆ گوتەکانت بهێنیتەوە، بگرە پێویست نییە چوار دێڕت لە کتێبێکی گرنگ خوێندبێتەوە، بەڵام کاتێ بە پرسیار ڕووبەڕوویان دەبیتەوە، هەر پێش نووسەرە دیارەکان، لایەنگرانیان بەوە تۆمەتبارت دەکەن، گوایە کەسێکی بێئاگایت. واتە لەسەرتە دەیان کتێبی گەورەت لە کۆمەڵێک بواردا خوێندبێتەوە، ئینجا لەبارەی نووسینەکانیانەوە بپرسیت. ئایا لایەنگرانی ئەو نووسەرە دیارانە هەمان پێوەریان بۆ ئەو نووسەرانەیان هەیە؟ ئایا کاتێ ڕەخنەگرانی میللی بە زمانی ڕۆژانەی خەڵک لە بارەیانەوە دەنووسن و پێیاندا هەڵدەدەن، بەوە تۆمەتباریان دەکەن، گوایە کەسانی بێئاگان؟

ئەوەی من قسەم لێوە کردووە، ڕەخنەی زاڵی ئێمەیە، دەنا وەک گوتم لێرە و لەوێ هەوڵی گرنگمان هەن، کە بە گشتی هی ئەو نووسەرانە نین، ناوی ناسراون و خاوەنی جەماوەرن. نەخێر، نووسەرانی ترن. ئەو لاوانەیشن، خەریکی وەرگێڕانی کتێبی فیکریی ڕەخنەیی فیلۆسۆف و ڕەخنەدۆزەکانن. ئەوانەن، گوتاری تۆکمە لەبارەی کۆمەڵێک چەمکەوە دەنووسن. بە داخەوە هەندێکیان هێشتا نەیانتوانیوە خۆیان لە ژێر دەستەڵاتی ئەو نووسەرانە ڕزگار بکەن، کە لە ڕێی وەسف و بە پاڵپشتی جەماوەر گەورە کراون، بەڵام هەندێکیان ئەو هەنگاوەیشیان ناوە. چەند ساڵ لەمەوبەر نووسەرێکی لاو نامەیەکی ئاراستەی نووسەرێکی دیار کرد، کە بۆ من ئەو نامەیە زەنگێک بوو، پێی گوتم بە مێژووی نووسینی ئەم پەنجا ساڵەدا بچووەرەوە! هەڵوێستی نووسەرە دیارەکە هێندەی تر دەنگدانەوەی ئەو زەنگەی لە ناو سەرمدا گەورە کرد.